

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование: 1. Педагогически науки

професионално направление: 1.2. Педагогика (Медийна педагогика)

Автор: Адилена Иванова Вандова

Тема: Медийно образование и агресивно поведение

Научен ръководител: проф. дн Божидар Михайлов Ангелов

Със заповед № РД 38-76/31.01.2022 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Медийно образование и агресивно поведение“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Медийна педагогика). Автор на дисертационния труд е Адилена Иванова Вандова – докторантка в редовна форма на обучение в професионално направление 1.2. Педагогика (Медийна педагогика), катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ при Факултета по науки за образованието и изкуствата, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. дн Божидар Михайлов Ангелов – СУ „Св. Кл. Охридски“.

Актуалност на тематиката на дисертационния труд

Проблемът за медийното образование е с нарастваща актуалност в последните години, предвид засилената употреба на дигитални информационни и комуникационни средства и технологии, свързано с различни обстоятелства, като: глобализационните процеси и възможността за много бързо достигане на информацията до хората, модернизирани на всички процеси в обществения живот с дигитални средства и ползването на съвременни информационни технологии, включително в образователния процес, социални обстоятелства, свързани с пандемии, болести и др., както и с произтичащата от това необходимост от адекватна медийна култура за отличаване на релевантната, подходяща и развиваща информация за различните потребители - деца и възрастни.

В този смисъл дисертационната разработка на Адилена Вандова дава обоснован отговор на въпроса за необходимостта от адаптирано ползване на информационните технологии с

дозираната и прецизирана за възрастта на децата информация, с още по-оптимистичното очакване – това да предотврати или да намали изяви на агресивно поведение при подрастващите още от най-ранна възраст - предучилищната.

В този процес на научни търсения, като се залага на тяхната медийна образованост, са включени родителите и педагозите в детската градина, като формиращ и контролиращ фактор и чрез които децата са въвеждани в процеса на медийна комуникация, култура и грамотност. За реализиране на изследователските намерения е ползван интегративният подход, като анализите се позовават на широк спектър от научни области – педагогика, медийна педагогика, психология, социална психология, социология, социална педагогика, информационни и комуникационни технологии.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем 204 страници, от които 185 страници са основен текст и литература и 19 страници - приложения. Структуриран е в увод, три глави, изводи и препоръки, използвана литература - фундаментални източници по тематиката на дисертационния труд и включва 154 източника, от които 147 на кирилица, 7 на английски език и 12 интернет ресурса, 4 приложения - бланка на анкети карти за деца, за родители, за учители, приказка, ползвана в ситуация 1. Данните от изследванията са онагледени с 14 диаграми, 2 таблици и 1 илюстрация.

В увода на дисертационния труд сполучливо е аргументирана актуалността на проблема, изведени и обосновани са мотивите за разработването и изследването му като дисертационна проблематика.

Първа глава „Медийното образование“ поставя теоретичните основи на анализа в дисертационното изследване, като се разглеждат същността, значението, принципите и особеностите на медийната култура и образование. Анализирано е развитието на информационното общество в исторически порядък, направен е критичен анализ на базови теории, концепции и постановки за неговото възникване, развитие и усъвършенстване. На тази база е научно коментирана медийната грамотност като понятие и нейната същност, специфика и смислова стойност в новия етап на обществено развитие, като необходима компетентност за битието на съвременния човек още от ранна детска възраст.

Интересен и добре осмислен композиционен акцент е извеждането на медийната педагогика, като свързващото звено между медиите и педагогиката, с фокус върху необходимостта от целенасочена образователна дейност по изграждане на присъщи за това

знания, умения, отношения и компетентности, както и за подготовка на специалисти, които да работят в тази посока с различните групи лица, в случая медийни педагози, педагози, учители.

Друг много сполучлив акцент е обследването на медийната грамотност в нейните научни и практически измерения като социализиращ фактор. Извеждането и поставянето на критичен анализ на рисковете и опасностите за личността, в частност за подрастващата личност, от информационния поток в мрежата, както и неравенството, което се създава от невъзможността за ползването му и социалното изключване от общността по тази причина – са все фактори, сполучливо анализирани, като водещи до нарушен социализационен процес, предполагащ формирането и изявата на различни дефицити – познавателни, поведенчески, мотивационни и др.

Във втора глава „Медийното образование и агресивното поведение“ проучването се насочва към три основни фокуса – детската агресия като същност, видове и алтернативи за нейната изява; влиянието на медиите върху изграждането и развитието на децата, от една страна, и рисковете в интернет пространството за изява на агресивни прояви и формиране на агресивно поведение, от друга, както и различните възможности за превенция на това; родителите и учителите като медийни медиатори и фактори за ефективна превенция на рисковото и агресивното поведение при децата, свързано с нерационална употреба на дигитални комуникационни средства. Тези три компонента ясно очертават втория фокусен акцент в дисертационния труд и сполучливо съпровождат изпълнението на целта на разработката. Аналитичният подход към проблема за формирането на медийната грамотност, като начин на осмисляне на медийното съдържание и като вид превенция на негативните промени в когнитивната, емоционалната, мотивационната и социалната сфера при развитието на детската личност, е успешно приложен в изследването.

Доказана е приоритетната роля на медийното образование както за субектите в предучилищната система – децата, така и за участващите в процеса на формиране на медийна компетентност – учители и родители; за целенасоченото дозиране, контролиране и предлагане на съответни медийни продукти, съдействащи развитието и благоприятстващи интегрирането и адаптирането на подрастващите към условията на новото дигитално време; за развиване на способности за многостранност, информираност, аналитичност, мотивираност, за живот в общността и просоциално поведение. Акцент е поставен върху дискурса – за да възпитаеш медийно грамотни, медийно комуникативни и медийно образовани деца, първо ти трябва да си медийно образован – и това е нишка, която следва цялостния текст на дисертационния труд, която може да се приеме не само като анализ, но и като препоръка, апел

към педагогическия състав на образователните институции и към родителите, към семействата, към общностите, в които живее и се развива детето.

Коментирана е и рисковата страна на медиите и информационните потоци върху децата, като се предлага синтетико-аналитичен преглед на подходи за интервениране и превенция на проблемите на три равнища: на глобално информационно ниво по отношение на закони, директиви, институционална грижа; на мезоравнище – образователни институции, медии, организации, свързани с електронните и комуникационни процеси; на личностно, микроравнище – по отношение на деца, родители, учители. Умело е открояна отговорността на медиите относно предоставянето на възпитателна и образователна информация, с подходящи текстове, символи и послания, както и по отношение на формата на нейното разпространение, свързано с познавателно-развлекателния ѝ и игрови комплекс.

Постановките за използването и прилагането на медиите като част от педагогическото взаимодействие са осигурени и чрез научни анализи на международни и национални документи, които сполучливо са аргументирани като основополагащи за развитието и утвърждаването на медийното образование като обществена потребност.

В тази глава ясно е изведена и доказана взаимовръзката: медии – медийно образование – медийна грамотност – деца – детска агресия, което може да се отчете и като принос на дисертантката, като е направена е сполучлива оценка на положителните практики на медийно образование като база за придобиване на медийна грамотност и като модел за защита от негативни влияния на мрежата върху децата, както и за минимизиране на проявите на агресивно поведение при подрастващите, стимулирано от неподходящо медийно съдържание.

Важен момент в анализа е проследяването на еволюцията в теорията и практиката при въвеждането на информационните технологии в образователния процес и реализирането на медийно образование, като задължително условие за осъществяване на целите на образованието на 21 век и като път към медийната грамотност. Медийната грамотност е свързана с възможността за защита на децата от негативните ефекти на дигитализацията и интензивно участие в дигиталната среда, водещо до глобалната цел – подготовката за живот в нови условия, при нови правила и динамика, където децата да намират себе си и развиват своите способности.

Трета глава „Програмна рамка на дисертационния труд и методика на изследването. Анализ на резултатите“ е свързана с дизайна на емпиричното изследване и резултатите от проучването. Представен е научният апарат – обект, предмет, цел, задачи, хипотези, методи на изследване, който е добре конструиран. Методите и инструментариумът

за емпиричното изследване са във връзка с целта и задачите. Използвани са две групи методи на изследване: методи на теоретичното изследване – теоретичен обзор, анализ, синтез, подбор и проучване на научна литература и нормативни документи, систематизиране, обобщение, вторичен/мета анализ на резултати от други изследвания; методи на емпиричното изследване – провеждане и анализ на анкетно проучване, наблюдение на педагогически ситуации, експеримент на педагогически ситуации и статистически методи за обработка на информацията.

Контингентът на изследване е достатъчен. Изследването е проведено в 4 столични и една извънстолична детска градина в периода април – юни 2021 година. Контингент на изследване са деца от две възрастови групи в детската градина: 3-5 – годишни - 30 деца и 6-7 – годишни – 60 деца; 60 родители и 30 учители.

Избраната методика на изследване осигурява възможността за постигане на поставената цел в дисертационното изследване. Организацията и етапите на изследване са плавни, целенасочени и последователни.

В тази глава се представя анализ на резултатите от емпиричното изследване. Статистически доказани са хипотезите на изследването, а именно: че медийното образование не е застъпено достатъчно в предучилищната образователна степен и изостава от развитието на съвременните комуникационни технологии и базираните на тях средства; че ранното медийно образование развива комуникативната компетентност у децата, подпомага тяхната социализация, развива уменията им за взаимодействие с дигиталните медии и може да играе положителна роля за намаляване на агресивното поведение в определена социална ситуация. Защитена е и предварителната хипотеза, че, че ако в условия на социални ситуации, реализиращи се в семейството или в детския колектив и в педагогическите ситуации в детската градина се използват медийни продукти, се създават условия за превенция на агресивните прояви, за стимулиране на житейски умения и медийна грамотност. Доказано е, че педагогическото взаимодействие за преодоляване на агресията може да се реализира във всичките осем образователни направления в предучилищната образователна степен, а също и във всички възрастови групи, като при това въздействие могат да бъдат съчетани традиционни и модерни форми и средства, като игри, художествени текстове, рисуване, музикални занимания, спортни дейности и др., като за това спомагат дейности като изграждане на правила, стимул към самоконтрол и пр.

Като резултат е доказана първоначалната хипотеза, че ако в условия на социални ситуации, реализиращи се в семейството или в педагогическите ситуации в детската градина

се използват медийни продукти, се създават условия за превенция на агресивните прояви, стимулиране на житейски умения и медийна грамотност при децата.

Изводите от цялостното изследване са аргументирани и отговарят на реално извършената изследователска работа и постигнатите резултати от теоретичното и емпиричното изследване. Те доказват дисертабилността на тезата и дълбочината на изследователските търсения.

Авторката утвърждава тезите си, че децата днес живеят в свят, доминиран от информационно-комуникационните технологии и че още от предучилищна възраст са активни телевизионни зрители и ползватели на електронни медии и устройства, като прилагането им в процеса на възпитание и образование е необходимо и полезно. Като тревожна констатация е отбелязано прекарването от децата на по-голяма част от времето във виртуалния свят, което ощетява живота общуване с родители, приятели и връстници и ясно налага формиране на медийна грамотност, която да започне от предучилищна възраст. За постигане на това, авторката изрично подчертава, че е необходима нова образователна политика.

Изследванията сочат, че от медийно образование (медийна грамотност) се нуждаят и родителите, и учителите на днешните деца, тъй като бързото развитие на технологиите изпреварва тяхната медийна грамотност и медийна култура. Подчертано е, че медийната грамотност и култура трябва да бъде задължителна част от професионалния профил на педагозите в детските градини.

Важнен акцент, свързан с детската агресия, е констатацията, че медийното образование е ефективен способ за неутрализиране на отрицателното влияние на медиите върху децата чрез формиране на способност за правилно и осъзнато използване на технологиите, като мощен приобщаващ и социализиращ фактор, както и за превенция на агресивното поведение.

Изведени са интересни и ефективни **препоръки** към децата, родителите, учителите, властите, неправителствените организации и неформалните граждански сдружения, към бизнеса и ИТ специалистите, свързани с резултатите от проучването.

Обоснован е глобалният извод: „Ранното медийно образование улеснява плавната социализация на детето, подготвя го за света на информационното общество и има намаляващ ефект по отношение на агресивното поведение. Това предполага, че медийното образование и неговата функция - дигитално-медийна грамотност, трябва да бъде заложено като средство и среда за педагогическо въздействие в основата на нова образователна парадигма в предучилищната степен, както и в цялата образователна система.“ (стр.174).

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

1. Направено е обхватно теоретично проучване на същността, ролята и функциите на медийното образование, като на базата на задълбочено познаване на взаимовръзката и взаимодействието - медии – познавателно, личностно, емоционално, социално развитие на децата, са аргументирани специфични подходи за подпомагане на процеса на усвояване на медийна грамотност и култура чрез целенасочени образователни модели.
2. Изведено и научно обосновано е значението, спецификата и съдържанието на медийното образование за социалната интеграция и просоциалното поведение на децата в предучилищна възраст.
3. Обоснована и научно аргументирана е релацията: медии – медийно образование – медийна грамотност – деца – детска агресия. Доказана е ролята и значението на целенасоченото медийно педагогическо взаимодействие по отношение превенция изявата на агресивни прояви при децата чрез медиацията на педагогическия екип на образователните институции и на родителите. Конкретизирана е отговорната роля на медийната система, институции и звена за целесъобразното електронно и информационно съдържание, съдействащо развитието на децата и за превенция на агресивните им прояви.
4. Изграден и апробиран е авторски модел за проучване на проблема за медийното образование при децата в предучилищна възраст, на базата на който са формулирани ефективни препоръки към всички, участващи в процеса – деца, учители, родители, власти, неправителствен организации и неформални граждански сдружения, бизнеса и IT специалисти. Моделът може да бъде прилаган и за по-широко изследване на проблемите на медийното образование и агресивното поведение при децата като превенция и овладяване.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Реализирани са 3 публикации по тематиката на дисертационния труд, като една е под печат в методическо списание „Детска градина“, а две са публикувани в специализирани сборници за педагогически специалисти и докторанти „Квалификация и добри педагогически практики“. Може да се приеме добро популяризиране сред научната общност на

проблематиката, по която работи докторантката, за медийното образование при децата в предучилищна възраст и за обвързаността на проблема с агресивното поведение.

Авторефератът отразява обективно съдържанието на дисертационния труд и основните резултати, постигнати в изследванията.

Заклучение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, отговаря на изискванията на *Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“*.

Научната разработка показва, че докторантката притежава задълбочени теоретични знания и добри професионални умения в областта на педагогиката и по-конкретно на медийната педагогика, компетентности да интерпретира и прави колаборативни връзки и анализи по предмета на своето изследване, позовавайки се и на сродни науки, както и качества и способности за реализиране на самостоятелно научно изследване.

Дисертантката демонстрира задълбочено познаване на проблема, свързан с медийното образование при децата в предучилищна възраст, на ефекта на медиите върху познавателното и личностното развитие на децата и изявата на агресивно поведение, като част от рисковете на медийната среда върху подрастващите. На базата на задълбочен научно-теоретичен анализ и проведено емпирично изследване Аделина Вандова извежда адекватни възможности за образователно повлияване, институционална и нормативна подкрепа по отношение на медийната грамотност на децата, на техните родители и учители и за превенция на рисковите фактори на медийната среда върху подрастващите.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Адилена Иванова Вандова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Медийна педагогика).

10.03.2022 г.

Изготвил становището:
/проф. д-р Розалия Кузманова – Карталова/